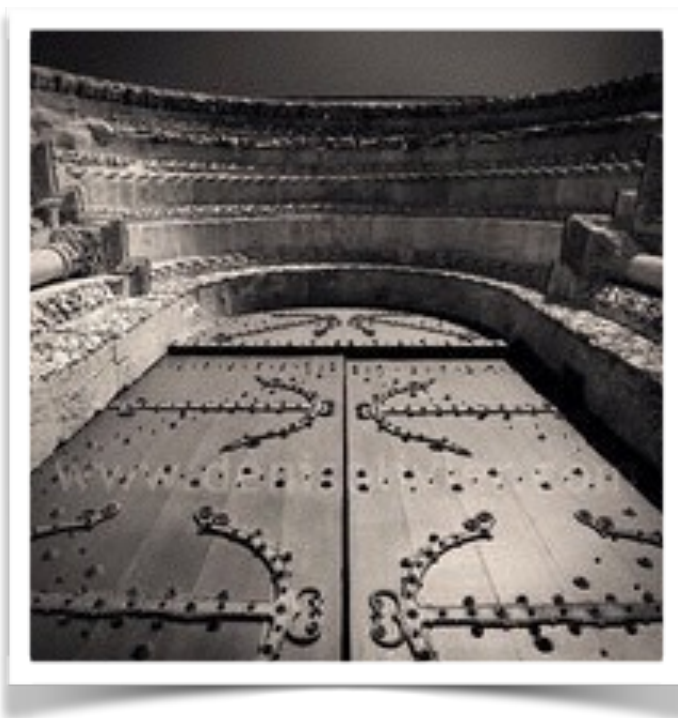

2.- LITERATURA MEDIEVAL EUROPEA

2.1.- L'ÈPICA MEDIEVAL EUROPEA

Introducció

En grec es va escriure des del S. IX-X aC fins la caiguda de Constantinoble (1453), en canvi en llatí sempre s'ha escrit a Europa Occidental i Central, per això encara que molts escriptors escriuen en llengües romàniques tenen la influència de la llengua mare tant en esquemes com en preceptes.

L'Edat Mitjana ocupa deu segles des del 476 dC quan cau l'Imperi romà fins la presa de Constantinoble en el S. XV.

Té dues etapes: l'alta EM (del S. V fins el S. XIV) i la baixa EM (segles XIV-XV).

El vell continent inicià una estructuració social basada en el cristianisme al S. XI alhora que sorgien a la llum les primeres manifestacions literàries en llengües vulgars. Hi ha tres grups socials: els que treballen, els guerrers i els que resen. Els que volien lluitar tingueren la justificació de l'església molt prompte.

La nova estructuració de la societat feudal creix al mateix temps que es formen les llengües romàniques. Amb elles apareix la literatura romànica enmig d'una societat teocèntrica. La religió també es fa palesa a l'art i l'arquitectura. L'església fou una transmissora de cultura en aquell període, ja que els monestirs eren centres de còpia i traducció de texts clàssics.

A partir del S. XIII es creen les universitats basades en l'escolàstica. Aquesta intentà conciliar la tradició filosòfica clàssica com Aristòtil amb la teologia. A poc a poc s'introduiran l'Humanisme i amb ell creixerà la societat urbana.

Els llibres reflectiren l'esperit bèl·lic de l'època que apareixerà en l'anomenat gènere èpic. En canvi, el gènere amorós té com a representant la lírica, dins la qual trobem la literatura trobadoresca que s'explicarà al detall a la lliçó 2.4.

L'epopeia narrava els esdeveniments gloriosos dels avantpassats en vers per tal d'exaltar el seu heroïsmes. Es fa en castellà i en francès des del S. XI fins al S. XV. Es conten les lluites contra els musulmans i els conflictes dels senyors feudals.

Les Cançons de Gesta

Gesta vol dir "fets" i és el nom que reben les epopeies romàniques. Aquestes podien alterar el text segons les predileccions del públic.

El joglar recitava els valors de les classes dirigents per viles i castells. Així es difonia una societat que tenia l'ideal cavalleresc com a base del seu pensament: honor, proesa i sentiment religiós.

Els temes varien des d'una crònica més o menys històrica fins a una faula. Normalment adreçades a gent il·letrada que s'interessava per allò emotiu, sorprenent i meravellós. El joglar tenia molt en compte les descripcions detallades, els personatges i els diàlegs.

Els orígens dels cantars de gesta foren, potser, la presència dels esdeveniments històrics i la divulgació d'aquests. Com veurem posteriorment aquesta persona s'encarregava de recitar-los oralment. L'estructura formal d'aquestes narracions en depenia: dividit en lisses que eren estrofes de nombre irregular de versos esdevingudes la unitat melòdica i narrativa. Per crear més interès entre el públic emprava recursos com imatges, comparances, paral·lelismes, al·literacions i amplificacions.

Hi ha dues teories que intenten explicar l'origen de les cançons de gesta:

- a) Teoria romàntica: històries orals que s'havien escrit en la baixa EM. Per tant eren fruit d'una tradició lligada als fets.

- b) Teoria individualista: remarca la relació entre les cançons i les rutes de pelegrinatge medieval, cosa que hauria originat cap al S. XI les cançons en col·laboració de monjos, clergues i joglars.

La llengua en què més hi ha aquestes obres és la francesa. Remarquem els cicles de Carlemany, de Mayence, Garí de Monglane i el cicle de les Croades.

La Chanson de Roland

Coneguda a partir d'un text de l'any 1090. Narra fets reals anteriors ocorreguts el 15 d'agost de l'any 778 a Roncesvalles quan la reraguarda de Carlemany fou exterminada pels bascos. Roland -duc de Bretanya- perdé la vida en aquesta confrontació bèl·lica.

Aquest fet històric ha esdevingut un conflicte de passions literàries on han aparegut l'enveja, l'orgull i la traïció. A més a més és remarca la lluita entre el cristianisme i l'Islam, entre Orient i Occident.

Els temes de l'obra giren al voltant de tres eixos:

- 1) La cavalleria: les virtuts cavalleresques que defineixen el comportament de Roland. Oliver n'és el contrapunt, tot dos són lleials.
- 2) La crida de la guerra: Aquesta està justificada quan és una lluita els infidels, els sarraïns, per això cal combinar dramatisme i religió per entendre ben bé l'obra.
- 3) El càstig i la traïció: Carlemany en la segona part lluita contra Baligan i el venç perquè aquell és el cabdill de la cristiandat i defensor d'allò just.
- 4) La traïció: El vassallatge era una mostra de lleialtat. Ganeló guiat pel ressentiment traïrà el seu amo i, de retruc, la cristiandat. Pel que fa als personatges cal remarcar Roland, nebot de l'emperador de França, el qual era valent i coratjós, pres per l'orgull. Com que no demanà ajuda va

desfer la reraguarda. En morir esdevé un heroi medieval. Alda era la promesa de Roland i no aparegué molt al llarg de la història. Oliver, malgrat conéixer la perillositat de la batalla fou lleial i mor al conflicte. Ganeló personifica la traïció -com hem dit més amunt- i es mostra com el contrapunt negatiu. Turpí tenia una doble funció: militar i religiosa; per últim tenim Carlemany, el cap de la cristiandat de l'època, que actuà més aviat com una figura simbòlica. El grup de sarraïns tot i ser un conjunt de persones monoteistes, no compta amb la legitimitat de l'autor perquè des del punt de vista cristià els infidels són els membres d'una religió que no és la cristiana .

Llegendes i epopeies dels pobles germànics

Els cantars de Gesta, el roman i la poesia culta foren gèneres d'importació romànica. Quan es van cristianitzar els pobles del nord i entraren en contacte amb els pobles mediterranis es posaren en contacte els temes antics. L'epopeia germànica més antiga és *Germània* de Tàcit (98 aC). En el S. VIII trobem les primeres mostres d'èpica germànica

(Islàndia, península Escandinava i el món anglosaxó) i durant el S.XIII hi ha obres narratives escandinaves, angleses i alemanyes d'epopeies i novel·les cortesanes.

Teodoric el Gran (mort el 526), el qual fou el conqueridor d'Itàlia, esdevingué una figura gloriosa per a la seua raça. La seua llegenda apareix al Cantar d'Hildebrand, escrit en alt alemany, la segona meitat del S.VIII. Aquest cantar mostra l'existència de la llegenda de Teodoric en què s'enfronten el vell Hildebrand i el seu fill Hudebrand (sense saber que eren pare i fill). L'original es va perdre, per tant l'argument ha quedat tallat.

Les llegendes germàniques arriben també a Anglaterra. Hi havia un rei got, Beovulf, la llegenda del qual arribà cap a l'any 800 en versió poètica

Beowulf en 4000 versos. Aquest va vèncer Grendel, home monstre que devorava els danesos. Quan el coronaren rei morí en enfrontar-se a un drac.

Aquestes llegendes germàniques s'importaven d'Islàndia i la península Escandinava on es desenvolupen històries en alemany i narracions heròiques i fantàstiques.

Eddafou és un extens poema didàctic islandés de la mitologia nòrdica. També és el nom de narracions curtes, una mena de narratives didàctiques aparegudes a Noruega, Groenlàndia i Islàndia.

Hi hagué uns relats tradicionals anomenats sagues que contaven llegendes com si foren històries reals cap al S XIII.

El cantar dels Nibelungs -en alemany *Nibelungenlied*- té la versió musical en *La llegenda dels Nibelungs i de Sifride* que són coneguts per l'òpera de creà Wagner. En un primer moment aparegueren aïllades però després s'uniren perquè compartien personatges. Entre 1160 i 1170 la llegenda fou narrada en vers alemany per un poeta austríac, *La ruïna dels Nibelungs* reelaborada en 1200/1205 i és d'autor anònim.

Pel que fa a l'argument hem de dir que es tracta de Sigfrid, un heroi que conquerí el tresor dels Nibelungs, i en banyar-se amb la sang d'un drac que havia mort esdevingué invulnerable, tret d'una part de l'esquena que va cobrir una fulla d'arbre. Quan arribà Sigfrid a Works demana la mà de la princesa Crimilda al rei Gunther, el seu germà. El monarca accedí si l'ajudava a conquerir Brunilda, reina d'Islàndia que sometia els seus pretendents a dures proves d'esforç físic. En arribar a Islàndia, Sigfrid vestí una túnica que el féu invisible i ajudà Gunther per a realitzar la prova fins que va guanyar.

A Works se celebraven simultàniament els casaments de Gunther i Brunilda, d'una banda i Crimilda i Sigfri l'ajudà perquè pogués guanyar i casar-se amb ella. Crimilda convencé Hagen perquè anés de cacera amb Sifrid i en un moment donat Hagen l'assassinà car s'havia assabentat de quin era el punt feble. Com Grimilda volia venjar-se acceptà la proposició de casar-se amb Àtila, rei dels huns, els quals després de la cerimònia atacaren els "burgundis". Un cop acabada la batalla, ella decapità el seu germà Gunther i al ferotge Hagen.

Crimilda fou ajudada per Teodoric que vivia desterrat de la cort d'Àtila.

Cal remarcar l'evolució psicològica de Crimilda que és la figura central. En principi és tendra durant la joventut i mentre viu Sigrid. Quan arriba a la maduresa esdevé brutal i cruel.

Pots trobar més informació sobre l'obra en: <http://apuntesliteraturaextranjera.blogspot.com/2009/12/dos-fragmentso-del-cantar-de-los.htm> Et deixem a continuació un fragment:

“En aquell temps es criava als Països Baixos el fill d'un rei noble,
Sigmund es deia son pare i la seua mare, Siegelind,
En una ciutat rica i fortificada famosa fins a llunyanes regions,
A la riba del Rhin anomenada Canten.
Us diré que aquesta espasa, com va créixer amb gran bellesa.
Sempre va estar cuidat de tota vergonya.
L'home temerari prompte va arribar a ser fort i d'alta fama:
Eh, quans grans honors va guanyar en aquesta terra!
Siegfried va ser canomenat la bona espasa valenta.
Provava les seues forces amb molts herois, amb valor i ànim.
La seua força o duia a molts països estrangers:

Eh! Quants espases tan hàbils va trobar entre els Burgundis.
Abans que l'espasa temerària fóra un home major d'eada
Ja havia fet tantes meravelles amb les seues mans,
Dels quals un pot cantar i dir sempre de nou;
Molt hauríem de callar d'ell en els dies d'avui.
En els seus temps millors, en els seus dies de joventut,
Moltes meravelles es podien narrar de Siegfried.
Quins honors van florir en ell i quin bell era el seu aspecte!
Per això, amb amor, pensaven en ell moltes dones belles.
Ho van educar amb gran cura, com era convenient per a ell;
Quanta disciplina i virtut van nàixer de la seua pròpia ànima.
D'açò s'adornava el país de son pare,
Que per a totes les coses, ho van trobar tan esplèndid.”

Els cantars de gesta castellans

Entre el fet històric i la narració va transcórrer molt de temps en els cantars francesos. En aquestes narracions augmenten els esdeveniments fantasiosos. Els castellans, en canvi, els relaten poc de temps d'haver ocorregut i en llocs coneguts de la península; per això l'epopeia castellana té un caràcter versemblant i els joglars tingueren un valor documental més o

menys com si narraren cròniques rimades. Els texts que posseïm són d'entre el S. XII i XIV.

Cantar de mío Cid

Rodrigo Díaz de Vivar, el Cid Campeador, morí l'any 1099 quan ja hi havia cantars de Gesta i la Chanson de Roland ja existia. La versió

que tenim quasi íntegra és del S. XII.

El rei Alfons VI de Castella féu cas als envejosos i desterrà el Cid. Aquest, en comptes de rebel·lar-se, a mesura que aconseguia béns i beneficis de les seues victòries li les oferia al monarca.

Hi ha, per tant, dos casos d'honor presents en l'obra: el primer el desterrament que acabem d'esmentar, i el segon el casament de les dues filles, Cristina i Maria (en el Cantar, Elvira i Sol), les quals foren maltractades fins que son pare rentà la deshonra i acabà casant-les amb senyors de Navarra i Aragó. Mostrem un fragment de l'obra:

“En Valencia estaba el Cid y los que con él son;
con él están sus yernos, los infantes de Carrión.
Echado en un escaño, dormía el Campeador,
cuando algo inesperado de pronto sucedió:
salió de la jaula y desatóse el león.
Por toda la corte un gran miedo corrió;
embrazan sus mantos los del Campeador
y cercan el escaño protegiendo a su señor.
Fernando González, infante de Carrión,
no halló dónde ocultarse, escondite no vio;
al fin, bajo el escaño, temblando, se metió.

Diego González por la puerta salió,
diciendo a grandes voces: «¡No veré Carrión!»
Tras la viga de un lagar se metió con gran pavor;
la túnica y el manto todo sucios los sacó.
En esto despertó el que en buen hora nació;
a sus buenos varones cercando el escaño vio:
«¿Qué es esto, caballeros? ¿Qué es lo que queréis vos?»
«¡Ay, señor honrado, un susto nos dio el león».
Mío Cid se ha incorporado, en pie se levantó
el manto trae al cuello, se fue para el león;
el león, al ver al Cid, tanto se atemorizó
que, bajando la cabeza, ante mío Cid se humilló.
Mío Cid don Rodrigo del cuello lo cogió,
lo lleva por la melena, en su jaula lo metió.
Maravillados están todos lo que con él son;
lleno de asombro, al palacio todo el mundo se tornó.
Mío Cid por sus yernos preguntó y no los halló;
aunque los está llamando, ninguno le respondió.
Cuando los encontraron pálidos venían los dos;
del miedo de los Infantes todo el mundo se burló.
Prohibió aquellas burlas mío Cid el Campeador.
Quedaron avergonzados los infantes de Carrión.
¡Grandemente les pesa esto que les sucedió!”

